

Наиболее употребляемым приемом языковой игры в речи мужских персонажей ситкома «*The Big Bang Theory*» является прием рифмы: Радж на свидании с девушкой рассказывает про себя. В своей речи он рифмует слова *name* и *game*.

Raj: So, I guess you could say, uh, Raj is my name and stars are my game (S6E17, 1:06).

В речи женских персонажей был обнаружен только один прием рифмы:

Бернадетт говорит с Говардом, который находится на МКС. В своей речи она рифмует слова *astronautie* и *hottie*.

Bernadette: Hey, how's my little astronautie hottie? (S6E3, 00:05).

Прием ономатопеи часто используется мужскими и женскими персонажами (мужские персонажи – 8 случаев, женские – 5):

Радж кормит Говарда, а Говард комментирует это.

Raj: Open wide, here comes the happy train.

Howard: Mm-hmm, chug-a chug-a, yum, yum (S7E11, 7:29).

Эми не понимает, как можно смеяться над шуткой Шелдона «тук-тук-тук Эми».

Amy: It's exhausting. Do you have any idea how hard it is to laugh at a knock-knock joke that starts with knock-knock-knock, Amy, knock-knock-knock, Amy, knock-knock-knock, Amy? (S7E12, 14:39).

Мужские персонажи использовали прием аллитерации, в речи женских персонажей данного приема обнаружено не было:

Радж жалуется героям, что никто из них не ответил на его приглашение на таинственный ужин с убийством.

Raj: So couldn't help but notice none of you RSVP'd to my murder mystery dinner party (S7E3, 0:02).

Женские персонажи использовали прием метатезы, в речи мужских персонажей данного приема обнаружено не было:

Пенни говорит Леонарду, что это очень мило, когда он использует слово «круто» неправильно. Пенни в своей речи употребляет метатезу, сравнивая эту ситуацию с той, когда дети говорят слово *spaghetti* переставляя слоги:

Penny: Aw, so cute when you use the word «cool» wrong. Like when kids say «pasghetti» (S6E22, 0:46).

Таких приемов, как ассонанс, внедрение диалекта в речь, паронимии, омонимии и протезы в речи мужских и женских персонажей обнаружено не было. Таким образом, мужские персонажи в ситкоме

7. ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ИЗДАТЕЛЬНОМ ДЕЛЕ

«*The Big Bang Theory*» использовали фонетическую языковую игру в 3,5 раза чаще, чем женские персонажи данного ситкома.

Приёмы языковой игры широко используются как одно из наиболее выразительных стилистических средств в англоязычной текстах самых различных жанров и сфер коммуникации, поэтому примеры языковой игры должны включаться в дидактический материал для развития навыков устной и письменной речи при преподавании английского языка как основного иностранного на всех специальностях филологического и лингвистического профилей высшего образования [1].

Литература

1. Василенко, Е. Н. Английский язык. Развитие навыков устной и письменной речи = English. Developing Speaking and Writing Skills: учебное пособие: в 2 ч. / Е. Н. Василенко, Е. Е. Иванов, А. Н. Шестернёва; под общ. ред. Е. Н. Василенко. – Могилев: МГУ имени А. А. Кулешова, 2020. – Ч. 1. – 348 с.; Ч. 2. – 232 с.

2. Василенко, Е. Н. Лексическая языковая игра в современном американском юмористическом дискурсе / Е. Н. Василенко, Ю. А. Книга // Теоретические и практические предпосылки подготовки полилингвальных специалистов в УВО вузе. – Могилёв: МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – С. 69–72.

3. Данилевская, Н. Л. Языковая игра / Н. Л. Данилевская // Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. М. Н. Кожинной [и др.]. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2006. – С. 657–660.

4. Сокол, В. В. Лексическая языковая игра в ситкоме «Friends» / В. В. Сокол // Молодая наука – 2020: материалы конф. / под ред. О. А. Лавшук, Н. В. Маковской. – Могилев: МГУ имени А. А. Кулешова, 2020. – С. 98–99.

5. Сокол, В. В. Фонетическая языковая игра в американских ситкомах «Friends» и «The Big Bang Theory» / В. В. Сокол // Вестник МГЛУ. Серия 1: Филология. – 2020. – № 4(107). – С. 95–100.

УДК 811.161.3

А. Д. Цеплякова, ст. выкл.
(МДУ імя А.А. Куляшова, г. Магілёў)

НЕАЛАГІЧНЫЯ КРЫЛАТЫЯ СЛОВЫ З РУСКАМОЎНЫХ ТЭКСТАВАХ КРЫНІЦ (ПРЫНЦЫПЫ ДАСЛЕДАВАННЯ)

Крылатыя словы – гэта ўстойлівыя, распаўсюджаныя ў мове словы, выразы і афарызмы, якія характарызуюцца наяўнасцю аўтара ці тэкставай крыніцы свайго паходжання. Сувязь з аўтарскім паходжаннем або тэкставай крыніцай з часам можа губляцца ў масавай свядомасці носьбітаў мовы, тады крылатыя словы пачынаюць функцыянаваць нахшталь такіх фразеалагізмаў ці прыказак, якія складаюць

актыўны фонд адзінак – уваходзяць у парэміялагічны мінімум або ў асноўны парэміялагічны фонд мовы [3].

Крылатыя словы ў сучаснай беларускай літаратурнай мове ўтвараюць корпус адзінак як уласна беларускіх, так і запазычаных з іншых моў. З вялікай колькасці іншамовных крыніц (мастацкіх, публіцыстычных, навуковых тэкстаў, выказванняў вядомых людзей, фальклорных твораў і г.д.) у беларускую мову запазычваюцца такія адзінкі, якія лепш за ўсё адпавядаюць светапоглядным, этычным і эстэтычным уяўленням беларусаў [5].

Крылатыя словы складаюць даволі значную частку ўстойлівых адзінак, якія выкарыстоўваюцца ў сучаснай беларускай літаратурнай мове, маюць спецыфічныя моўныя ўласцівасці і патрабуюць свайго спецыяльнага вывучэння і лексікаграфічнага апісання.

Трэба адзначыць, што крылатыя словы ў сучаснай беларускай літаратурнай мове вывучаны яшчэ недастаткова і амаль не лексікаграфаваны. Крылатыя словы з беларускіх літаратурных тэкставых крыніц часткова адлюстраваны ў шырока вядомым зборніку Ф. М. Янкоўскага “Крылатыя словы і афарызмы” (1960), а таксама ў лінгвакраіназнаўчым даведніку “Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў” [СБП]. Крылатыя словы з іншамовных (амерыканскіх, еўрапейскіх, а таксама рускіх) фальклорных і літаратурных крыніц XII–XX стст. часткова прадстаўлены ў двух частках тлумачальнага слоўніка “Крылатыя выразы ў беларускай мове” [КВ1; КВ2], а таксама ў тлумачальным слоўніку “Крылатыя афарызмы ў беларускай мове” [КА]. Некаторыя агульнавядомыя і масава ўжывальныя ў мове крылатыя словы страцілі асацыятыўную сувязь са сваімі тэкставымі крыніцамі і ўвайшлі ў склад парэміялагічнага мінімуму беларускай мовы, зафіксаванага ў “Paremiological Minimum and Basic” [PM].

Даволі значная колькасць крылатых слоў у сучаснай беларускай літаратурнай мове запазычана з рускай мовы і паходзіць з рускамоўных фальклорных ці літаратурных тэкставых крыніц [1]. Пры гэтым заўважана, што шэраг устойлівых выразаў, якія шырока функцыянуюць у сучаснай беларускай літаратурнай мове, утвораны ад запазычаных з рускай мовы крылатых слоў у выніку іх другой дэрывацыі – з дапамогай самых розных спосабаў трансфармацыі як лексіка-граматычнай структуры, так і семантыкі [4]. Лексікаграфічнае апісанне такога кшталту новых ўстойлівых адзінак, утвораных ад крылатых слоў, складае адну з актуальных праблем сучаснай беларускай фразеалогіі, парэміялогіі і афарыстыкі [2].

7. ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ИЗДАТЕЛЬСКОМ ДЕЛЕ

Напрыклад, ад шырока вядомага крылатага афарызма *Аўтамабіль не роскошь, а средство передвижения* з рамана «Золотой телёнок» (1931) І. Ільфа і Я. Пятрова ў сучаснай беларускай літаратурнай мове ўварыліся цэлыя два ўстойлівыя выразы (у выніку субстытуцыі лексічных кампанентаў), параўн.: [Драгун:] – *Мараль: хадзі пешицу, будзеш спаць стакойна*. [Пракурат:] – *Не прапаведуі адсталых поглядаў: У наш час машына – не раскоша, а крок да самастойнасці. Як некалі селянін з канём*. (У. Дамашэвіч, “Камень з гары”); *У вялікім горадзе, а такім з’яўляецца наша сталіца, таксі – не раскоша, а сродак руху*. (“Літаратура і мастацтва”, 2001, № 3).

Не менш папулярны крылаты афарызм *Дело помощи утопающим – дело рук самих утопающих* з рамана І. Ільфа і Я. Пятрова «Золотой телёнок» (1931) трансфармаваўся ў сучаснай беларускай літаратурнай мове (быў калькаваны з адначасовай заменай адной дамінантнай лексемы), параўн.: *Гандляры спіртным не абавязаны прад’яўляць сваё пітво на праверку якой-небудзь інспекцыі – закона такога няма. Таму сведчання аб якасці трымаюцца на “чэсным” слове вытворцы або гандляра. Ды толькі ў жанданні хуткай нажывы, сумленне бывае іншы раз справай залішне абцяжарваючай. Вось і выходзіць амаль як у тым афарызме: “Выратаванне выпівох – справа рук саміх выпівох”...* (“Магілёўская праўда”, 1992, № 60).

Вядомы крылаты афарызм савецкіх часоў *Сын за отца не отвечает*, аўтарства якога належыць І.В. Сталіну (1879–1953), перафразаваны ў сучаснай беларускай літаратурнай мове шляхам інверсіі лексічных кампанентаў, дзякуючы чаму атрымаў процілеглы змест, параўн.: – *Чаму такая ўпартасць? Але мяне больш абурыла другое: што ён мае да гэтай няшчаснай дзяўчыны? Ужо каму-каму, а яму-то ўбівалася ў галаву формула, што сын ці дачка не адказваюць за бацьку. – Тады па логіцы трэба ісці далей: і бацька не адказвае за сына. Ніхто ні за каго не адказвае.* (І. Шамякін, “Сэрца на далоні”).

Крылаты афарызм *Дети – цветы жизни*, восходзячы к фразе *Дети – живые цветы земли* з навелы М. Горкага «Бывшие люди» (1897), трансфармаваўся ў сучаснай беларускай літаратурнай мове шляхам скарачэння і пачаў ужывацца як перыфраза *кветкі жыцця* – ‘дзеці’, параўн.: [Рубайла:] – *За чысціню! Маральную... Каб – ні з кім!... Разумееце? Без загса, вядома*. [Іванская:] – *А можа, наогул – забараніць гэту справу?* [Рубайла:] – *Нельга. Кветкі жыцця перавядуцца*. (А. Дзялендзік, “Аперацыя “Мнагажэнец”).

Кніжны крылаты афарызм *Живи и жить давай другим* з паэмы “На рождение царицы Гремиславы” (1798) рускага паэта і дзяржаўнага

дзяча XVIII–XIX ст. Г.Р. Дзяржавіна аказаўся сінтаксічна перафразаваны ў сучаснай беларускай літаратурнай мове, дзякуючы чаму атрымаў цалкам новы, “крыміналізаваны” змест (“Не крадзі ўсё сам, пакінь скрасці і каму іншаму, інакш можаш апынуцца на яго месцы і сам застанешся ні з чым”), параўн.: *У жыцці кожнага, мабыць, здараліся выпадкі, якія потым цяжка было вытлумачыць, абавіраючыся на пэўныя нормы паводзін, маралі, псіхалогіі. Мімаходзь падкрэсла, што не прымаю ні пад якім соусам паўблатныя правілы гульні люмпенізаванага грамадства: “не бяры да галавы”, “будзь прасцей”, “эта твае асабістыя праблемы”, “жыві, але давай жыць і другім”, “бяры ад жыцця, што зможаш”, “памры ты сёння, а я заўтра” і г.д.* (“Настаўніцкая газета”, 1999, № 35).

Трэба заўважыць, што трансфармацыі крылатых слоў у маўленні звычайна не адлюстроўваюцца пры слоўніковым апісанні, што не дазваляе ў поўнай меры ацаніць не толькі стылістычную разнастайнасць і варыянтныя формы іх ужывання, але і кадыфікацыю ў нарматыўным плане тых новых ўстойлівых адзінкі, якія ўзніклі на базе вядомых крылатых слоў.

У сувязі з гэтым перспектыўным бачыцца ўкладанне слоўніка такіх неалагічных устойлівых выразаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове, якія былі ўтвораны ад крылатых слоў, што паходзяць з тэкставых крыніц рускай літаратуры і рускага фальклору. Такі слоўнік можа быць запатрабаваны ў сферы адукацыі, у рэдактарскай справе, пры перакладзе публіцыстычных і мастацкіх тэкстаў.

Скарачэнні

КА – Крылатыя афарызмы ў беларускай мове: з іншамовных літаратурных і фальклорных крыніц VIII ст. да н.э. – XX ст.: тлумачальны слоўнік / Я.Я. Іваноў. Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2011. 164 с.

KB1 – Крылатыя выразы ў беларускай мове: тлумачальны слоўнік. Ч. 1: 3 іншамовных (еўрапейскіх і амерыканскіх) крыніц XII–XX стст. Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2004. 136 с.

KB2 – Крылатыя выразы ў беларускай мове: тлумачальны слоўнік. Ч. 2: 3 рускамоўных літаратурных і фальклорных крыніц XII–XX стст. Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2006. 208 с.

СБП – Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў / С. Іванова, Я. Іваноў. Мінск: БФС, 1997. 262 с.

PM – *Paremiological Minimum and Basic Paremiological Stock (Belarusian and Russian)* / E.E. Ivanov. Prague: RSS, 2002. 136 с.

Літаратура

1. Венізіктаў, С. В. Рускамоўныя запазычаныя крылатыя слоў у сучаснай беларускай мове / С. В. Венізіктаў, Я.Я. Іваноў // *Dziedzictwo*

7. ЛІНГВІСТЫЧЭСКІЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ИЗДАТЕЛЬНОМ ДЕЛЕ

przeszłości związków językowych, literackich i kulturowych polsko-bałto-wschodniosłowiańskich. 2002. Т. VIII. – С. 210–217.

2. Иванов, Е.Е. Белорусская паремиология и афористика в общеевропейском контексте (актуальные проблемы изучения) / Е. Е. Иванов // XV Міжнародны з’езд славістаў, Мінск, Беларусь, 20–27.08.2013 г.: тэзісы: у 2 т. – Мінск: Беларуская навука, 2013. Т. 1: Мовазнаўства. – С. 322–323.

3. Иванов, Е. Е. Паремеиологический минимум и основной паремеиологический фонд / Е. Е. Иванов // Паремеиология в дискурсе / под ред. О.В. Ломакиной. – М.: URSS: Ленанд, 2015. – С. 48–66.

4. Іваноў, Я. Я. Аб другасным спосабе дэрывацыі непраэцэдэнтных афарызмаў / Я. Я. Іваноў // Грани слова: к 65-летию проф. В. М. Мокиенко / под ред. М. Алексеевко. – М.: ЭЛПИС, 2005а. – С. 463–468.

5. Іваноў, Я. Я. Крылатыя словы / Я. Я. Іваноў // Беларускі фальклор: энцыклапедыя: у 2 т. – Мінск: БелЭн, 2005б. Т. 1. – С. 729–730.

УДК 821.161.3

Яўдошына Л. І., канд. філал. навук

(Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна, г. Брэст)

ЗМЕСТАВАЯ І СТРУКТУРНАЯ АДМЕТНАСЦЬ КНІГІ Ф. ЯНКОЎСКАГА «САМО СЛОВА ГАВОРЫЦЬ»

У 1986 годзе выйшла пятая кніга мастацкай прозы вядомага лінгвіста Ф. Янкоўскага пад назвай “Само слова гаворыць”. У анаталыі да выдання адзначалася, што ўсе кнігі аўтара “выклікаюць найвялікшую ўвагу і цікавасць як спецыялістаў-філолагаў, так і аматараў роднага слова”, а новая кніга з’яўляецца сапраўднай энцыклапедыяй народнага жыцця – “мовы, звычаяў, народнай філасофіі і этыкі” [1]. Характар новага выдання, яго зместавую і жанравую спецыфіку ў нейкім сэнсе прэзентаваў падзагаловак кнігі – *філалагічныя эцюды, абразкі, артыкулы*. Жанравае пазначэнне маркіравала дыскурсіўнае поле кнігі і пэўным чынам акрэслівала чытацкую аўдыторыю: відавочна, што аўтар пісаў найперш для тых, хто меў дачыненне або схільнасць да філалогіі, цікавіўся мовай, быў чуйным да характава слова. А яшчэ, як падаецца, аўтар разлічваў і на свайго чытача – ужо знаёмага з яго творчасцю, які ў слове *абразкі* мог пазнаць улюбёны жанр пісьменніка і згадаць яго першую кнігу “Абразкі”, якая выйшла ў 1972 годзе. Разважаючы пра сутнасць абразкоў Ф. Янкоўскага Г. Шупенька пазней напіша: “Ці не пад уплывам менавіта лепшых абразкоў Фёдара Янкоўскага наш шасцітомны «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы» ў сваім «Дадатку» палічыў неабходным даць такое жанравае азначэнне: «Абразкі – жанр лірычных мініяцюр у беларускай прозе, у якіх адлюстроўваецца